

Leifruit

Historie

Vrijwel ieder 18^e en 19^e eeuwse landgoed had een eigen moestuin, meestal met een muur rondom. Enerzijds om nieuwsgierige blikken en hongerige beesten buiten te houden, anderzijds om een gunstig en beschut klimaat in de moestuin te creëren. Al snel bleken deze muren ook heel geschikt te zijn voor de teelt van warmteminnende gewassen. Vooral op het zuiden gelegen muren waren uitgekende plaatsen om soorten te kweken waarvoor het klimaat eigenlijk niet geschikt was. Overdag, in de zon, kan de temperatuur vlakbij de muur oplopen tot zo'n 40-45°C. Die invloed is het sterkst op de eerste 20-30 cm vanaf de muur. 's Nachts staat de muur geleidelijk de overdag ontvangen warmte weer af, een echte zonnecollector dus. Dankzij deze extra warmte kon de oogst wel een maand vervroegd worden. Import van kwetsbaar fruit zoals perziken en abrikozen was destijds natuurlijk niet mogelijk, maar dankzij de warmte van de fruitmuren konden deze soorten ook hier geteeld worden. Druiven werden wel tegen de muren gekweekt, maar de teelt in kassen bleek nog succesvoller. Tegen het einde van de 18^e en in de 19^e eeuw werd het kweken van zoveel mogelijk fruitsoorten tegen verschillende vormen fruitmuren een rage. Mogelijk speelde de verzamelwoede die aan het eind van de 18^e eeuw heerste hierbij ook een rol. Veel gegoede lieden hadden een rariteitenkabinet met verzamelingen uit de hele wereld, het verzamelen van fruitrassen borduurde hierop voort. Tuinen met 100 fruitrassen waren geen uitzondering.

Beredeneerde snoei

Bij het kweken van dit 'leifruit' was snoei de belangrijkste factor tot succes. De jonge aanplant werd vanaf het begin zeer nauwkeurig langs houten rekken geleid en zorgvuldig gesnoeid en opgebonden. De 'beredeneerde snoei' werd haast een wetenschap. Hierbij ging men uit van een tevoren opgezet plan voor iedere tak en elke uitloper. Afhankelijk van de soort fruit en het type muur werkten gespecialiseerde tuinlieden jarenlang aan fruitbomen in de meest perfecte vorm en met maximale opbrengst. Veel gebruikt was de palmet. Vanuit een hoofdas werden horizontale zijtakken gekweekt. Ook de kandelabervorm, waarbij de stam zich al laag bij de grond vertakt in twee hoofdassen, van waaruit de zijtakken verticaal omhoog worden geleid, werd veel toegepast. Ook de waaijer of pauwenstaart en de u-vorm werden veel gebruikt. Tientallen vormen waren mogelijk.

Naast de vormsnoei speelde ook de keuze van de onderstam een belangrijke rol. Het liefst werd hiervoor een trage groeier zoals de kweeper gebruikt. Hierop werd vervolgens het gewenste fruitras geënt. De combinatie van zorgvuldige veredeling, nauwkeurige snoei en engelengeduld zorgde ervoor dat de muren efficiënt gebruikt werden en dat er een maximale oogst op een klein oppervlak mogelijk was.

In eigen tuin

Ook zonder landgoed is het heel goed mogelijk om leifruit te telen. Het is immers bij uitstek een methode om op een klein oppervlak een optimale oogst te halen. Voor fruitbomen zoals peer is een muur niet noodzakelijk. Leiperen kunnen prima in een haagvorm gesnoeid worden, als eetbare omlijsting of decoratief element in de tuin. Peer kan ook prima langs de muur geleid worden. Zelfs op een klein stukje muur, bijvoorbeeld tussen twee ramen in, kan een peer groeien. Voor zo'n groeiplaats is een 'snoer' heel geschikt. Die snoeivorm bestaat uit een hoofdstam van maximaal 3 meter hoog en heel korte zijtakken die vrucht dragen. Voor appels is de teelt tegen muren minder geschikt. In ons klimaat groeien ze, ook zonder muur, prima. Bovendien wordt het fruit tegen een warme muur snel overrijp. Alleen zeer laat rijpende rassen kunnen tegen een muur gekweekt worden, de oogst vervroegt dan ongeveer een maand. Muren zijn heel geschikt om warmteminnende soorten te kweken, die het zonder de extra warmte van de muur hier niet redden. Bovendien fleurt de muur ervan op. Druif, abrikoos en vijg zijn geschikt voor een warme zuidmuur. Aan de voet van de muur is de grond vaak wat kalkrijker, ook daar profiteren ze van. In de winter zijn deze vorstgevoelige soorten makkelijk af te dekken tegen vorst, bijvoorbeeld door een rietmat schuin tegen de muur aan te zetten. Natuurlijk is niet elke muur geschikt. Voorwaarden zijn voldoende zon en goede vochthuishouding in de bodem. Een noordmuur ontvangt onvoldoende zon; tegen een zuidmuur op zeer droge grond is het noodzakelijk om voldoende organisch materiaal in de grond aan te brengen om zo vocht vast te houden.

Om het fruit te leiden en op te binden is een raamwerk van houten latten (spalier) handig. Het aanbinden kan het beste met afbreekbaar materiaal, zoals raffia of hennepouw gebeuren. Het voordeel hiervan is dat het uit zichzelf vergaat en dat beschadiging bij diktegroei voorkomen wordt.

Overigens is niet elke fruitsoort geschikt om te leiden. Pruimen bijvoorbeeld hebben een te rechte groeiwijze en kersen groeien te snel. Die komen beter tot hun recht als boom. Ook verdragen beide soorten het veelvuldige snoeien slecht.

Tijd en aandacht

Hoewel leifruit heel geschikt is voor tuinen is het wel verstandig om er niet onbezonnen mee te beginnen. Om een goed resultaat te krijgen vergt het snoeien en het goed buigen en aanbinden van de loten veel tijd en aandacht gedurende het hele jaar. Tegenwoordig verkopen verschillende kwekerijen jonge bomen die al in vorm gesnoeid zijn, dat scheelt veel werk. Wel moet de vorm consequent bijgehouden worden, ook gedurende het groeiseizoen. Als een leiboom verwaarloosd wordt, is het moeilijk om de vorm weer goed te krijgen.

Op verschillende plaatsen in het land zijn pomologische verenigingen actief. Zij houden zich vooral bezig met de teelt van oude fruitrassen. Ook geven zij wel snoeicursussen. Zo'n snoeicursus is een aanrader. Het herkennen van de bloemknoppen, verschillende soorten takken zoals 'waterloten' en 'dragende' takken, en de groeiwijze van een knop, is handig om via een cursus te leren.

Naast het snoeien is het uitbuigen en in de vorm zetten van de takken een belangrijk onderdeel. Alleen bij de eerder beschreven snoevorm is dat niet nodig. Takken die sterk omhoog groeien, groeien tevens erg snel. Daarom worden die takken zo veel mogelijk horizontaal gebogen. Het uitbuigen van de takken remt namelijk de groei. Takken kunnen het hele jaar in de vorm gebogen worden, maar mei-juni is de beste tijd. De takken blijven dan al snel in de goede vorm staan. 's Winters als het vriest worden de takken bros. Pas dan dus op voor breuk!

Rassen

Er zijn zeer veel fruitrassen te koop. Het is verstandig om niet het eerste het beste fruitboompje te kopen maar om u goed te laten adviseren. Om een fruitboom succesvol te kunnen leiden moet het een trage groeier zijn. Hiervoor wordt geënt op een traaggroeiende onderstam. Leiperen bijvoorbeeld worden bij voorkeur geënt op een kweepeer.

Andere belangrijke criteria zijn de grondsoort, de smaak en de bestuiving. Sommige fruitrassen zijn zelfbestuivend, terwijl andere kruisbestuiving nodig hebben. Vooral als u slechts één fruitboompje aanplant is dat van belang. Zonder kruisbestuiving zullen ze niet goed vrucht zetten.

Een voorbeeld bij peer: plant u slechts één boompje aan, dan moet het een zelfbestuiver zijn, bijvoorbeeld de bekende 'Conference'. Is er meer plek dan kunnen er verschillende boompjes met kruisbestuiving aangeplant worden. Een goede combinatie is bijvoorbeeld een keuze van drie soorten uit het volgende rijtje: *Bonne Louise d'Avranche*, *Concorde*, *Conference*, *Precose de Trevoux* en *Winternelis (Bonne Malienes)*.

Net als bij het snoeien is er veel kennis over geschikte rassen aanwezig bij pomologische verenigingen. Zij besteden ook veel aandacht aan het in stand houden van oude fruitrassen. Ook u kunt daaraan bijdragen door een oud fruitras aan te planten. De smaak van deze rassen is vaak veel beter dan van nieuwe rassen, die vooral veredeld worden op uiterlijk, houdbaarheid en transportmogelijkheden. Bovendien hebben oude fruitrassen prachtige namen, wat te denken van een notarisappel, Soete Bobbert, de Dirkjespeer, de Gelderse suikerpeer en natuurlijk de Winterjan. Goed gesorteerde kwekerijen en ook pomologische verenigingen verkopen oude rassen.

Kleinfruit

Niet alleen grotere fruitsoorten maar juist ook kleine fruitsoorten zijn heel geschikt om te leiden. Braam en framboos bijvoorbeeld zijn wilde groeiers en nemen al snel veel ruimte in de tuin in. Door ze langs draden te leiden nemen ze minder ruimte in, zijn ze makkelijker te snoeien en kunnen de vruchten goed rijpen.

Van braam zijn diverse goed dragende, doornloze variëteiten te koop, zoals de 'Thornless Evergreen'.

Snoei de bramen na de winter, laat per plant 4-6 eenjarige takken staan en snoei de rest tot op de grond weg. Bind de takken stevig vast aan de draden en herhaal dat geregeld tijdens het groeiseizoen.

Bij frambozen wordt onderscheid gemaakt tussen zomer- en herfstframbozen, naar het moment van oogsten. Zomerframbozen dragen op overjarig hout dat daarna afsterft. Na de oogst kunnen deze takken dus weggeknipt worden. In de loop van de zomer verschijnen nieuwe twijgen die het komende jaar zullen

dragen. Herfstframboos draagt op eenjarig hout. In het voorjaar verschijnen nieuwe scheuten die in de herfst vrucht dragen. Daarna sterft het bovenste deel van de stengel af, dat kan weggeknipt worden, de rest zal in het voorjaar weer uitlopen.

Ook de verschillende kruisingen zoals loganberry's en tayberry's laten zich goed langs draden leiden, evenals rode bessen.

Pomologische verenigingen

Stichting behoud en bevordering fruitcultuur 't Olde Ras'

Postbus 83, 6980 AB Doesburg

Heeft tevens een, vrij nieuw aangelegde, fruittuin in beheer.

Noordelijke pomologische vereniging

NPV - Postbus 353 - 9400 AJ Assen - infonpv@npv-fruithof.org

Zij beschikken in iedere provincie over deskundige vrijwilligers die adviezen over rassen kunnen geven.

Beheren tevens de 'Fruithof', in de Van Swietentuin te Frederiksoord.

Tekst: Machteld Klees